WE SRZODĘ Dnia 20. Kwietnia, ROKU 1763.

N° 16.

WARSZAWSKIE EXTRAORDYNARYINE
TYGO- DNIOWE

WIADOMOSCI,

Tak dla łatwieyſzego ſpoſobu w Rządach Publicznych Handlu, y partykularnego dobra wſzyſtkim, iako też w naukach, y rzeczach innych Ludziom do wiedzenia potrzebne.

Z Pozwoleniem Nayjaśn: Krola JMci, y Zwierzchności Jego.

Art: I.

Wiadomości od Dworu Krolewſkiego.

Dnia 7. *præſentis* Jch-Mość Xiążę Woiewoda Ruſki, Kaſztelan teraźnieyſzy Poznanſki, y Jch-Mość PP. Goltzowie Generałowie, Dnia zaś 8 Jch Mć Xiąże Woiewoda Poznański, teraźnieyſzy Kaſztelan Kaliſki, u Nayjaśnieyſzego Krola Jmci prywatną mieli audiencyą.

Jmć X. Turſki Officyał Warſzawſki Prezydent Trybunału Koronnego, y Jegomość P. Kiełczewſki Chorąży Kowalſki po mianey w tych dniach u Nayjaś. Krola Jmći Audyencyi ztąd wyiechali na reaſumpcyą Trybunału do Lublina.

Nayjaś: Krol Jmść przy doſkonałym iuż zoſtaiąc zdrowiu, codziennie czaſu zwyczaynego, to ieſt: o iedenaſtey godzinie w Kaplicy ſwoiey w liczney Aſſyſtencyi Mszy S. ſłuchać raczy.

Q2 Z Dre-

Z Drezna, Smutna doſzła nowina, że Xiąże Jmść Jożef, Syn Arcy Xiążęcia Jmći Saſkiego z niemałym żalem całego Drezna, na Oſpę z tym ſię rozſtał światem.

J. W. Jmć Pan Graf Brühl pierwſzy Miniſter J. K. Mci nie zfatygowany nigdy w uſługach Nayjaś: Krola Jmci y Całey Nayiaś: Krolewſkiey Familii nie co na duſzność czyli katar zachorował, ale za pomocą Naywyżſzego Lekarza do lepſzego iuż przychodzi zdrowia.

Art: 2.

Rzeczy do handlu Należące.

Cena Gdańſka, za ktorą na Szpiklerzach przedaią zboża, y Sol do Szpiklerzow kupuią.

Pſzenica po Zł: Pruſkich	220.	230.
Ditto Czerwona po Z. 240. aż do		245.
Pſzenica ktora ieſt wraz rożnego koloru po Zło: - 250. aż do		260.
Ditto Biała po Złot.	280.	290.
Zyto po Zł: -	105	170.
Jęczmień - - -	165.	170.
Słod - -	240.	250,
Hreczka - - - - -		-
Owies po Zł:	100.	105.
Groch biały - - - -		-
Groch śniadawy - - - -		-
Jagły po Zł: 350. aż do		380,
Hreczana kaſza po Z.	250.	270.
Sol Swiętego Ubeſa	115.	120.
Sol Lisbońſka - - - -		-
Sol Francuſka po Zł: 90. aż do		100.
Sol Szkotzka po Zł: 110. aż do		120.

Art. 3.

Rzeczy ktore ſą do przedania. w Kantorze Adreſſow.

Rożne nowe y ſtare Niemieckie, Francuſkie, y Włoſkie Kſięgi, iako też Angielſkie, Francuſkie y Włoſkie Koper ztychy ſą do przedania.

o Aukcyach Publicznych.

W przeſzły Czwartek zaczęła ſię nowa Aukcya na rożne rzeczy, ktora ſię tego mieſiąca w dni y godziny zwyczayne kontynuować będzie.

Art: 4.

Ludzie potrzebuiący ſłużby.

Zyczy ſobie pewny być w Pałacu iako Murgrabia albo Goſpodarz, kto więc ſługi takowego potrzebuie, informowany onim będzie w Kantorze Adreſſow.

Art: 5.

O Promocyi pewnych Oſob.

Nayjaś: Krol Jmść P. N. M. w tych dniach J. W. Jmci Pana Grafa Brühla Cześnika Koronnego po dobrowolnym uſtąpieniu J. W. Jmći Pana Grafa Brühla Pierwſzego Miniſtra J. K. Mći, łaſkawie Generałem Artyleryi Koronney, J. W. Jmci Pana Karola Bruhla Łowcz go Litewſk: Cześnikiem Koron: J. W. Jmci Pana Henryka Brühla Łowczym Litewſkim, Jmć P.

Tadeuſza Burzyńſkiego Staroſtę Kraſnoſielſkiego Rotmiſtrza w Woyſku Koronnym, po dobrowolnym Oyca Jego uſtąpieniu Kaſztelanem Smoleńſkim, ktory po mianey prywatney u Nayiaśn: Pana audiencyi, Senatorſką wykonał przyſięgę, Jmć Pana Koſzowſkiego zaś Chorążym Zydaczewſkim, Jmci Pana Szczawinſkiego Skarbnikiem Ziemi Goſtyńſkiey, Jmć Pana Duchnowſkiego po śmierci Jmći Pana Loſſowſkiego CześnikiemBracławſkim, Jmci Pana Goltza Staroſty, Toltmickiego Generał Leutnanta w Woyſku Koronnym Aktualnym Konſyliarzem ſwoim Gabinetowym y oraz Poſſem Extraordynaryinym u Dworu Berlinſkiego. Jmć Pana Goltza Staroſty Grudziąckiego po dobrowolney rezygnacyi Jmći Pana Flemminga Generał Leutnanta w Woyſku Koronnym y Poſſa pełnomocnego u Dworu Wiedeńkiego Generałem w Regimencie Krolowy Jey-Mci, a Jmć Pana Szaka Generał Maiorem w Woyſku Koronnym, y Pułkownikiem w Woyſku Nayiaś. Krolewicza Jmci, Nominować raczył.

Art. 6.

Rzeczy do Genealogii należące.

Ze Lwowa mamy wiadomość że tam dnia 11. *præſentis* Jmć Pani z Weslow Akſakowa ſzczęśliwie powiła Syna.

Zeyście z tego świata Ludzi.

Z Lipſka, Dnia 1. *præſentis* Jmć Pan Kazimierz Auguſt Graf Dalwitz, 19. Lat maiący, z tym ſię światem pożegnał.

Z Drezna, Dnia 13. Jmć P. Ulryk Frydryk Kron przeſzły Rotmiſtrz w Regimencie Salkim Kiryſierow, w 60. Roku wieku ſwego umarł.

Zeyście z tego świata Ludzi w ſłużbie Krolewſkiey będących.

Dnia 13. ieſt pochowana tu na Leſznie P. Wolfowa, żona P. Wolfa Szafarza Dworu Krolewſkiego.

Stateczność Termometra.

1763. *Mr. de Reaumur.*

Kwiec:	*Rano.*	*Południ.*	*Wieczor.*
7	1 *Gr.*	5 *G.*w.o	1½ *Gr.*
8	0 -	3½ -	½ -
9	0 -	3½ -	0 -
10	0 -	5 -	1 -
11	1½ n. o	5 -	2 -
12	1 n. o	9 -	4 -
13	1 w. o	10 -	5½ -

Mr. Farenheit.

Kwiec:	*Rano.*	*Południe*	*Wieczor*
7	34 G.	43 G.	35 G.
8	32 -	39 -	33 -
9	32 -	39 -	32 -
10	32 -	43 -	34 -
11	28 -	43 -	36 -
12	29 -	5½ -	40 -
13	34 -	54 -	43 -

UWIADOMIENIE.

Kilka temu Mieſięcy, iak pewny tu w Warſzawie mieſzkaiący Duchowny Imieniem Wawrzyniec Zeltzam liſt napiſał do Konſyſtorza Praſkiego, Reſpons na ten liſt leży tu iuż od Mieſiąca, lecz o Rezydencyi Jmći X. Zeltzama do tych czas dowiedzieć ſię nie można było, ieżeliby więc kto ſię dowiedział gdzie mieſzka, ż by Jmć X. Zeltzama otym uwiadomił, aby w Kantorze Adreſſow zupełną na liſt ſwoy mogł odebrać wiadomość.

W Domu Jey Mość P. Rychterowy za Otwockiem, u Chryſtyana Degnera, *gratis* ſię rozdaie Katalog Kſiąg, ktore ſą do pożyczenia, w ktorym ſię oraz wyraża iakim ſię ſpoſobem Kſięgi te pożyczaią.

RZECZY Do NAUK NALEZĄCE.

Fundamentalna wiadomość o potrzebie oſobliwym pożytku, y używaniu wielkich iabłek ktore wziemi roſną, y ktore iabłkami Swiętego Jakuba nazywać zwykli.

ROZDZIAŁ I.

DRudzy Kartofle y inne podobne frukta nazywaią iabłkami, chociaż owoce te między ſobą wielką maią rożnicę, y daleko ſą inſze iako te, ktore w Wogtlandzie przed laſem Turingſkim roſną, oprocz tego y tych ieſt gatunek dwoiaki, z ktorych ieden bywa białawy a drugi żołtawy.

§. I.

Owoc ten w ziemi rośnie okrągły, podczas żyznych lat znaczney bywa wielkości, tak, że dwa takowe iabłka częſtokroć ważą funt, przynoſi owoc ten 60 krotny pożytek, y może rożnym ſpoſobem dla ludzi y zwierząt być używany.

§. II.

Nieprzyiaciołmi owocu tego ſą 1.) zimno, 2) gnielizna, 3) robaczki pewne w ziemi.

§. III.

Na mnożenie owocu tego, może być albo ſiane ſiemię tego owocu, albo ſam frukt na kilka kawałkow rozkraiać, y kawałki owe w ziemi zakopać, ktory oſtatni ſpoſob ieſt daleko lepſzy od pierwſzego, bo owoc prędzey przychodzi do doyrzałości.

§. IV.

Grunt może być piaſczyſty albo też tłuſty, na piaſczyſtym iednak gruncie Owoc ten lepſzy bywa, niżeli na tłuſtym

§. V.

Naybardziey pola te do owocu tego używane bywaią, na ktorych naywięcey trawy y kąkoli rośnie, pola takowe powinne być dobrze uprawne y czyſzczone od owego kąkolu, przez co nie tylko ſpoſobnieyſzemi będą do owego owocu, ale też żyto y pſzenica

na

na rok przyſzły na nich będą wyśmienite.

§. VI.

Naprzod rolą trzeba dobrze gnóić, potym dwa razy zorać y przy końcu Mieſiąca Kwietnia kiedy ſię iuż kto mrozow nieſpodziewa, do ſiewu czyli do zakopania tego owocu ſporządzona bydź powinna, ſkuteczniey ſza ieſzcze, gdy rola takowa rowami otoczona bywa.

§. VII.

Owoc wſpomniony, zaś na trzy cale głęboko w oraną y uprawioną rolą zagrzebany być powinien w odległości na puł łokcia od ſiebie, y rolą zatym dobrze uwlec trzeba.

W kraianiu trzeba być oſtrożnym, żeby na rowne one kawałki rozdzielić.

§. IX.

Jeżeli zaś rola kopana będzie, tedy robią małe niby rowy na trzy cale głębokie, w ktore one kraiane kawałki na puł łokcia od ſiebie włożone bywaią, potym żelaznemi grabiami rowy te ziemią zawłoczyć.

§. X.

Gdy tedy owoc ow wyrośnie, y 4. albo 5. liſtkow doſtanie, ziemią iako kapuſta obłożony bywa, y to rzecz wielce pożyteczna choc ſię kilka razy powtarza, potym trzeba obſerwować.

1.) Zeby owoc ten od wſzelkiego kąkolu częſto czyſzczony był.

2.) Zeby korzenia młodego nie naruſzyć.

3.) Zeby ziela owocu przed czaſem nie urznąć; ale czekać, poki nie będzie żołte, albo niechay wcale pogniie.

§. XI.

Czas zbierania tego owocu zwyczayny bywa, 1.) Krotko po S. Michale. 2.) albo kiedy ſię mrozow potrzeba ſpodziewać. 3.) kiedy pogoda, bo kiedy pod czas deſzczu zbierany bywa, prętko gniie y zepſuie ſię. 4.) żeby żadney ziemi na owocu nie zoſtało. 5.) żeby na gorze albo w komorce źwiędniał. 6.) niżeli do ſuchey piwnicy, gdzie wilgoci nie maſz, y gdzie mroz nie doydzie włożony będzie. 7.) pilno go od mrozu chować. 8.) ktory ſię zepſuie wybierać, a oſobliwie trzeba żeby ten, ktory w wykopaniu był nadpſuty, zaraz był wybierany.

ROZDZIAŁ XI.

Używanie tego Owocu, częścią ieſt dla Ludzi, częścią dla bydła.

§. I.

Dla rogatego bydła y owiec, owoc ten na drobne kawałki ſiekany bywa, y z owſem zmieſzany.

§. II.

Kiedy tak poſiekany owoc ten z śrotowanym zbożem mieſzany daie ſię bydlęciu w piciu, znacznie we dwa Mieſiące utyie.

§. III.

§. III.

Dla wieprzow owoc ten warzyć potrzeba.

§. IV.

Dla gęsi, kur, kaczek, &c. posiekać go drobno trzeba y pomieszanym ze zbożem śrotowanym karmić one, w krotce się utuczą.

§. V.

Co się tycze używania tego owocu dla Ludzi, można mowić, że iest z niego wielki y osobliwszy pożytek.

§. VI.

Głowna rzecz iest, że go można ze zbożem zmieszawszy do chleba używać, iedno niewiele go trzeba mieszać, boby się chleb nieudawał.

§. VII.

Używanie tedy te, iest dwoiakie; iedne iest: kiedy się owoc ten na cienkie talerzyki pokraie, te suszyć w ciepłe, y więc trzy części żyta a iednę część tego owocu, y chleb z tego będzie dobry y smaczny. Drugie iest: kiedy się gniecie ciasto, miasto mąki wziąć tego owocu, tylko połowę, przegotować, skorę zdiąć y owoc pognieść, w worek włożywszy przecisnąć y przy gnieceniu zetrzeć y wmieszać do ciasta, ale do ięczmienney mąki owoc tenże służy.

§. VIII.

Kiedy go kto chce na krochmal, puder, albo na placki używać, trzeba.

1.) W białym go kolorze obrać, nie w żołtawym.
2.) Oskrobać go czysto.
3.) Na żelazney tartce zetrzeć.
4.) Wody nalać.
5.) Powtarzaiąc, poki woda stoiąc na nim iedno mętną się pokaże.
6.) potym niech się ustoi wodę odcedzić.
7.) włożyć w wor.
8.) y przez noc całą niech leży pod prasą.
9.) prasowany zatym na czworograniaste, nakształt mydła, pokraiać kawałki.
10.) te kawałki suszone być powinne.
11.) suszone czysto pochować.
12.) gdy tedy go chce na krochmal, puder albo na ciasto potrzebować, potłuc go trzeba y przesiewać,
13.) y będziesz miał

a.) Krochmal.
b.) Puder.
c.) Farbę do chust.

Kiedy kto tedy chce piec placki albo inne ciasto, trzeba brać część mąki przedniey do tego przerobić z mlekiem y iaycami, a będzie miał ciasto delikatne.

1.) Te ciasto nie długo powinno leżeć.
2. Przy krochmalu trzeba się strzedz, żeby chusty nie zżołciały.

§. XIV.

Na wsi gotuią z tego owocu klusky, pirogi, potrzebuią go do sałaty, miasto iarzyny gotuią z mięsem, iedzą go miasto chleba. Nazywa się z tąd *Manna Turingorum*, rożne także z tego owocu, robić zwykli potrawy.

O Karze Piiaństwa.

WSzyſtkie zaiſte wyſtępki, byleby ie kto co ſię tycze ſumnienia, uważał ſczerze, godne ſą karania. Wſzyſtkie poſtępki przeciwne końcowi temu, dla ktorego na świecie nayduiemy ſię y iſteśmy, y niezgadzaiące ſię z naturalnym prawem, na złą zaſługuią konſekwencyą: żeby ſię ludzie one popełnić brzydzili.

Rzecz-Poſpolita iednak karze tylko wyſtępki te, ktore przeſzkodą ſą do zachowania poſpolitego Dobra, zgody powſzechney y beſpieczeńſtwa Rzeczy Poſpolitey y Obywatelow. Jnne zaś wyſtępki, ktore, do tego przeſzkodą nie ſą, zoſtawuie ukaraniu temu, co Stworca Naymędrſzy y naywyżſzy do każdego wyſtępku iako nieomylną przywiązał konſekwencyą. Niewdzięczność więc, nie miłoſierdzie, pycha chciwość, zazdrość, złość y innych wielu ni podlegaią karze według prawa.

Zkąd y piiaństwo według prawa od wſzelkiey kary wolne. Przeto wſzędzie prawie z oſobliwſzą pilnością wyſtępek ten publicznie popełniony bywa nawet popełniaiącemu o żadney karze ani boiaźni ani ſię śni; Sędziowie chociaż z niemałym czaſem uprzykrzeniem właſnym, wiele hałaſow od piiakow ſłuchać muſzą, także przed nimi y ſpać w właſnych nie mogą ſtancyach, przecię piiakowi żadney publiczney nie naznaczaią kary; bo mniemaią że piiaństwo żadnym nie ieſt wyſtępkiem.

Ale błądzą ktorzy tak ſądzą, bo piiaństwo wielkim ieſt z rodzaiu wyſtępkow, tych, ktorych popełnienie tycze ſię całości Rzeczy Poſpolitey, bo piiaństwo ſprzeciwia ſię końcowi, ktory Rzecz-Poſpolita ma do zachowania zgody, publicznego pokoiu y beſpieczeńſtwa.

Prawa też o karze tego wyſtępku nie zapomniały, ale chciały, żeby obywatele Rzeczy Poſpolitey przez ukaranie od piiaństwa odwiedzieni byli. Zkąd przedſięwzięcie naſze ieſt tu mowić o karze, ktora przez prawa na piiaństwo ieſt naznaczona, y te bliſko iuż zapomnione prawa światu przypomnieć.

Rozumiemy zaś przez piiaństwo okoliczność człowieka, w ktorą ſię dobrowolnie przez mocne trunki wprawia tak, że przez czas niejaki doſkonałe rozumu używanie w mocy iego nie ieſt, kara zaś piiaństwa ieſt, ktora od Zwierzchności piianym ſię naznacza dla odwiedzenia ich na potym od tey ułomności.

Piiaństwo zaś w ſamey rzeczy ieſt wyſtępkiem. Same piſmo S. nie na iednym mieyſcu wyſtępek ten zakazuie: y iawnie piianice od ſzczęśliwości wieczney odſądza. Prawo natury podobnym ſpoſobem piiaństwa zakazuie; bo niechay kto iak chce bierze prawo natury; przecię konſekwencya nie omylna, że człowiekowi niegodzi ſię dobrowolnie wprawiać w taką okoliczność y ſtan, w ktorych zupełnego rozumu używania mieć nie może, y w ktorych czaſem od obrazy bliźniego utrzymać ſię nie potrafi,

Jeſt nayprzednieyſze prawo rozumu, że uſtawicznie ſtarać ſię powinniśmy, cokolwiek przydać poſpolitemu Dobru ludzkiemu; a według tego prawa niemogą, być pozwolone okoliczność y ſtan taki, w ktorych nie tylko ſzczęście bliźniego ale też naſze włáſne promowować nie potrafi my.

Przeciwne także piiańſtwo poſpolitemu Mieyſkiemu prawu. Jeſt bowiem iedne z naypierwſzych praw Mieyſkich z celu Mieyſkiego poſtanowienia pochodzące, żebyśmy ile możności naſzey o Dobro zgromadzenia Mieyſkiego, w ktorym ieſteśmy, mieli ſtaranie. Ale przez piiańſtwo do tego ſtaiemy, ſię nie ſpoſobnemi. Sprzeciwia ſię także piiańſtwo aktualnym prawom Stanow; o czym obſzerniey wſpomniemy.

Bez ſprzeczki zaś ieſt, że to ieſt wyſtępkiem, Co ieſt przeciw Boſkim, Naturalnym y Mieyſkim Prawom. Prawa uczący, także piiańſtwo zawſze między wyſtępkami policzali, y w znaiomych rożnicach Rzymſkiego prawa extraordynarnym inym ieſt przekroczeniem.

Kontynuacya o Karze piiańſtwa, w przyſzłych naſtąpi wiadomościach.

Znayduie ſię w Warſzawie w Adreſſów y Aukcyi Kantorze, u Jego-Mości Pana Michała Gröla *Kommiſſarza Jego Krolewſkiey Mości.*